

Geen visie zonder perspectief

Het verschil tussen selectieve hype en overwogen strategie

Rik VAN HOECKE

Majoor stafbrevethouder Rik Van Hoecke, ir., is momenteel werkzaam bij het Commando van de Landcomponent. Zijn internationale ervaring omvat onder andere Benin, Libanon en het United States Army Command and General Staff College (Fort Leavenworth, Kansas).

En suivant le cours supérieur d'état-major, l'auteur s'est penché sur la défense collective et la nécessité pour l'OTAN de redéfinir celle-ci. L'inspiration pour l'avenir peut souvent se nourrir du passé, à condition d'opérer l'indispensable actualisation avec un esprit critique. Carl von Clausewitz, assurément un des phares de la pensée militaire, peut-il encore éclairer la réflexion des stratèges du XXI^e siècle ?

Dans son ouvrage Vom Kriege, ce dernier souligne à maintes reprises l'importance de la crédibilité et de la volonté, deux notions centrales dans les discussions actuelles autour des conflits asymétriques, de l'opinion publique et de la communication stratégique. En revisitant des concepts typiquement clausewitziens comme la « bataille décisive », l'auteur propose un retour du bon sens, de l'analyse critique et du leadership. Les conclusions pour une nouvelle vision de la défense collective en découlent aussitôt.

¹ VAN HOECKE Rik, De NAVO: sterke klauwen, slappe buik. Waarom en hoe de NAVO haar collectieve defensie moet heruitvinden, verdieppingsprestatie in het domein landoperaties voorgelegd tot het behalen van het diploma van master na master ès arts in de politieke en militaire wetenschappen, Brussel: Defensiecollege, april 2017.



108 Het verleden is voorbij en komt niet meer terug.

Zeer zeker.

Tegelijk rijmt het heden maar al te vaak met gebeurtenissen uit het verleden. Waarom dus niet profiteren van de lessen en inzichten van onze voorgangers? Wellicht een van de bekendste illustraties is de Amerikaanse generaal Patton die voor de keuze van de oversteekplaatsen over de Rijn in 44-45 laconiek zei dat wat goed genoeg was voor Julius [Caesar] ook goed genoeg was voor [hem]. En winnen deed hij.

In de huidige tijdsgeest van grote trendbreuken, paradigmaverschuivingen en steeds snellere en radicalere vernieuwing wordt terugblikken en reflectie nochtans wel eens meewarig bekeken of op zijn best ongeduldig afgerond als de zoveelste *tick in the box*. Vooruit met die geit. Onze wereld is immers veel complexer dan die van pakweg 200 jaar geleden en wat toen voor onmogelijk werd gehouden, is nu allang dagelijkse kost.

Het is niet anders in het militaire domein waar onder andere de *new wars scholars*² en aanhangers van de *fourth-generation warfare*³ stellen dat grootschalige, interstatelijke en conventionele oorlogvoering voltooid verleden tijd is. De wereld van vandaag is dichtbevolkt, geïnterconnecteerd en hypertechnologisch, en de conflicten sinds de val van de Muur zijn sluimerend, aanslepend, irregulier en van lage intensiteit. Grote beslissende veldslagen en denkers als von Clausewitz zijn volgens deze strekking daarom totaal achterhaald. Een best geloofwaardige stelling als we de afgelopen drie decennia beschouwen.

² New wars scholars zoals Martin van Creveld argumenteren dat de eeuwenoude patronen van geweld veranderen en dat de aard van hedendaagse conflicten of oorlog kwalitatief anders is dan vroeger.

³ Fourth-generation warfare (4GW) stelt dat in de toekomstige conflicten de lijn tussen oorlog en politiek enerzijds en combatants en burgers anderzijds verder zal vervagen. Natiestaten zullen hun monopolie op geweld en georganiseerde gevechtsformaties verliezen en premoderne vormen van geweld en conflict zullen opnieuw aan belang winnen.

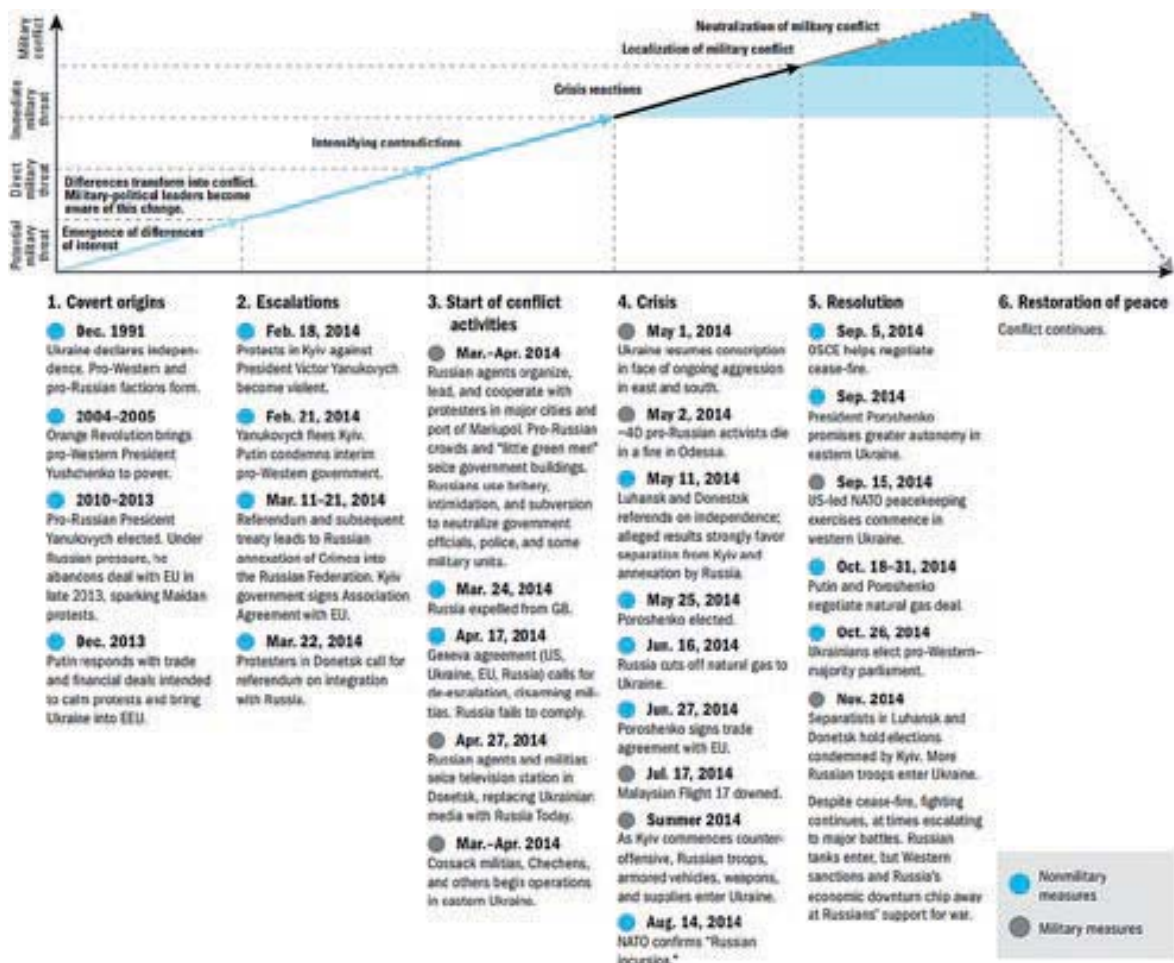
Four Generations of Warfare Theory

1. Mass/manpower
Westfalia Treaty (1648) to WWI (1915)
2. Firepower
US Secession War to Interbellum (1939)
3. Maneuver
WWII to Fifties / Desert Storm
4. Asymmetrical
Vietnam to present

De vier generaties van oorlogvoering⁴.

Even veel schrijvers beargumenteren echter dat de fundamentele aard van mens en oorlog helemaal niet veranderd is en ook niet zal of kan veranderen. Zij waarschuwen voor spectaculaire, tendentieuze en vooral beperkt houdbare conclusies die de aandacht van beleidsmakers en militairen afleiden van de wezenlijke strategische langetermijnevoluties. Lage-intensiteitsconflicten (LIC) mogen de afgelopen decennia dan wel dominant gebleken zijn, de strategische impact ervan verbleekt volledig bij de potentiële aardverschuivingen als gevolg van grote conflicten tussen grootmachten (*major powers*). De mode van de dag moet met andere woorden in een breder, historisch perspectief geplaatst worden om in te zien dat ondanks alle hype rond zogenaamde nieuwe fenomenen of trendbreuken er bar weinig veranderd is aan de essentie van oorlogvoering en vredehandhaving. De verbluffende Russische “hybride” cocktail van irreguliere en conventionele acties tegen Oekraïne (staat tegen staat!) kon het niet beter illustreren. Door deze aanpak slaagde Rusland erin om zich opnieuw als regionale grootmacht te plaatsen.

⁴ Synthese op basis van David Jordan et al., *Understanding Modern Warfare*, Cambridge: Cambridge University Press, 2008.



Vandaag slaan de beroepsanalisten en columnschrijvers ons om de oren met trendy kreten als “complex”, “hybride”, “resilience” en “burgerparticipatie” die deze “nieuwe” inzichten dan aanwenden om voor de ene of andere beleidswissel te argumenteren. Het zijn al even duidelijke symptomen van de typisch oppervlakkige analysedrift en sensatiezucht van deze tijd. Maar hoe scheid je het kaf van het koren? En hoe kan je tijdig innoveren zonder in de oude valkuilen te lopen?

Net als bij de *new wars scholars* kan een breder historisch perspectief ons veel tijd en moeite besparen. Werken als *Vom Kriege* – de lijvige, bijna 200 jaar oude filosofische onderzoeksbundel van Carl von Clausewitz – bieden daarbij een degelijke basis. Of hoe het verleden tegelijk een inspiratiebron en een flaterverzekering kan zijn.

ZO COMPLEX?

111

Het aantal strategische analyses dat onze huidige wereldomgeving als sterk geglobaliseerd en complex betitelt, is al lang niet meer bij te houden. Een snelle terugblik in de Europese en Aziatische geschiedenis toont echter dat globalisering hoegenaamd geen nieuw fenomeen is en dat de Europese veiligheidsomgeving in vroegere periodes, zoals in de 5e en 6e eeuw na Christus, bezwaarlijk eenvoudig, laat staan weinig complex genoemd kon worden. Verandering, globalisering en complexiteit zijn met andere woorden van alle tijden, de grote uitdaging ligt eerder in de intensiteit en snelheid van verandering die vandaag opmerkelijk hoog blijken.

Stilaan verschuift de focus daarom ook binnen de NAVO van “complex” naar de noties van “versnelde verandering”, “diepe onzekerheid” en hoe daarmee om te gaan. Daarmee keert de NAVO terug naar de basiswerken als *Vom Kriege* waarin oorlog omschreven wordt aan de hand van begrippen als “kans”, “frictie”, “mist” en “onzekerheid”.

Evident? Blijkbaar niet ...

Vom Kriege gaat bovendien verder en verwijst naar leiderschap, wilskracht en het inzicht – “genie” – van de leider als antwoord op die diepe onzekerheid. Een aanmaning die kan tellen in tijden van risicoaversie, communicatie-uitdagingen, interne verdeeldheid en oeverloze besluitvorming. Termen als “complex” helpen ons hier weinig. Leiderschap en daadkracht des te meer.

HYBRIDE REVOLUTIE?

Een andere modieuze term vandaag is “hybride” oorlogvoering, in het bijzonder sinds de Russische acties in Oost-Oekraïne en de Krim; een interstatelijk conflict ondanks de nucleaire ontrading.⁵ Na de eerste verwondering rijst de vraag echter hoe nieuw het fenomeen werkelijk is. Dat er tussen de twee extremen van conventionele, reguliere oorlogvoering enerzijds en irreguliere methoden anderzijds een oneindige waaier aan tussenvormen bestaat, is een non-statement. In tijden van snelle verandering en diepe onzekerheid kan geen enkel type van

⁵ Hybride oorlogvoering wordt omschreven als multimodale of multivariërende oorlogvoering die de klassiek onderscheiden vormen van oorlog combineert in plaats van ze gescheiden te voeren: conventionele, irreguliere, terroristische en zelfs criminele vormen. Tactieken en technieken worden op innovatieve wijze door elkaar en gelijktijdig tegen de opponent ingezet teneinde een asymmetrisch voordeel te bekomen.

112 oorlogvoering als zeker of zelfs maar dominant beschouwd worden⁶. Vanuit een clausewitziaanse logica van thesis (reguliere oorlog) en antithesis (irreguliere oorlog) is hybride dan ook de normale, te verwachten synthese in de zoektocht naar een asymmetrisch voordeel. Hijzelf verwoordde het met de stelling dat oorlog meer is dan een kameleon met vele facetten die alle in meer of mindere mate tegelijk voorkomen, afhankelijk van de context.

Dit neemt echter niet weg dat de NAVO het blijkbaar moeilijk heeft om een succesvolle en beslissende – *decisive* – strategie tegenover hybride dreigingen uit te werken. De Alliantie worstelt daarbij met wettelijke en morele beperkingen, lange en moeilijke besluitvorming, ettelijke *caveats* en een permanent risico op strategische nederlaag door druk vanuit een sterk beïnvloedbare publieke opinie. Of hoe oorlog, politiek en publieke opinie inderdaad nauw verbonden zijn⁷ en Rusland met zijn regimetype in het voordeel lijkt.

Clausewitz bekeek het vanuit drie invalshoeken: zijn “drievuldigheid” van volk, politiek en krijgsmacht. Met een verdeeld en deels risicoovers politiek establishment enerzijds en een door nepnieuws (*fake news*) vertwijfelde westerse publieke opinie met weinig affiniteit met defensie anderzijds zal de militaire oplossing inderdaad weinig kans op slagen hebben. Zeker wanneer een revisionistische grootmacht als Rusland daarbij nog eens extra ambiguïteit creëert door agressieve propaganda, subversieve acties en de inzet van vermomde strijders en gewapende burgers of “protestanten” in niet-gedeclareerde conflicten.



von Clausewitz' drievuldigheid.

⁶ Colin S. Gray, *Future Warfare: Another Bloody Century* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), p. 56.

⁷ Een verwijzing enerzijds naar Clausewitz' statement dat oorlog slechts de voortzetting is van politiek en anderzijds naar zijn zogenaamde drievuldigheid van staat, volk en militair apparaat. *Ibid*, 88.

Intussen worstelen de westerse defensies nog steeds met de hybride notie ondanks het feit dat de Russische generaal Gerasimov zelf heeft beklemtoond dat de nieuwe Russische aanpak niet anders is dan de westerse doctrine⁸. De overeenkomsten tussen de eerste fases van de Gerasimovdoctrine en wat het Westen “fase 0” noemt, zijn inderdaad overduidelijk. “Hybride” blijkt dus niet meer dan een modieuze hype voor oeroude principes als asymmetrisch voordeel en verrassing. Een perfecte “canard” waarop onze snelle, hippe maatschappij met een chronisch gebrek aan historische relativering zich graag blindstaart.

GEEN BESLISSENDE VELDSLAGEN MEER IN DE 21STE EEUW?

Bovenstaande discussie illustreert tevens de gevolgen van een gebrek aan vastberadenheid in het Westen. De Russische overwinning was inderdaad enkel mogelijk dankzij de westerse aarzeling en uiteindelijke aanvaarding van het fait accompli. Eén vastberaden optreden van het Oekraïense leger of de NAVO had inderdaad wellicht volstaan om een heel andere uitkomst op te leveren.

Tegenover de optie van een aanslepende uitputtingsoorlog in een eindeloos conflict stelde Clausewitz 200 jaar terug al het alternatief van de snelle uitkomst door wat hij de vernietigingsslag noemde. De voorwaarde is echter een overtuigende en grootschalige inzet van militaire, politieke en civiele middelen; een les die Rusland niet is vergeten en ons terug bij de clausewitziaanse drievuldigheid brengt.



⁸ De generaal stelt daarin dat zijn inspiratie voor de nieuwe Russische aanpak kwam van het westers optreden in o.a. Irak. Generaal Valery Gerasimov, “The Value of Science in Prediction,” *Military-Industrial Kurier*, 27 februari 2013, geraadpleegd op 20 december 2016, <https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/>.

114 Beslissende veldslagen zijn dus verre van irrelevant geworden. De vraag vandaag is eerder hoe ze geleverd moeten worden en hoe de tactische overwinningen vertaald moeten worden in een duidelijke eindzege. Ook dit is echter niets nieuws. Clausewitz stelde al dat oorlogen alleen geen beleidsdoelstellingen realiseren, maar wel de machtsverhoudingen kunnen wijzigen waardoor de opponent bepaalde politieke doelstellingen moet aanvaarden. Hij beweerde evenmin dat één enkele slag de eindobjectieven gegarandeerd zou realiseren. De notie van *decisiveness* lijkt in het Westen dus verwrongen geraakt tot een onjuiste karikatuur van wat het oorspronkelijk was.

In se is het begrip nochtans zeer eenvoudig. De ene kant wint *decisively* omdat de andere kant zijn verlies aanvaardt. Vooral in irreguliere oorlogsvormen die steunen op grote volksbewegingen is het doen aanvaarden van een politieke doelstelling echter geen evidentie en in elk geval zelden te bereiken met één enkele, militaire veldslag. In dergelijke context is *decisive victory* dan ook enkel mogelijk door een overweldigende en volgehouden inspanning. En daarmee zijn we terug bij Clausewitz' drievuldigheid, geloofwaardigheid en wil.

EN BELGIË?

Het goede nieuws is dat de strategische visie van 29 juni 2016 veel van de bovenstaande punten onderkent en, op het vlak van defensie in België, een trendbreuk inluidt met de voorbije decennia. Zo vermeldt de visie een duidelijke nood aan meer en betere communicatie om de broodnodige publieke steun en zowel interne als externe betrokkenheid te versterken. Verder erkent de visie de dreigingen in het oosten en zuiden van Europa, de druk op de trans-Atlantische band en de nood aan meer en diepere samenwerkingsverbanden. Tot slot is er een belangrijk investeringsluik dat een eerste aanzet geeft om de jarenlange onderinvestering in Defensie te verhelpen.

Daarentegen legt de bovenstaande discussie tevens een aantal pijnpunten bloot.

Ondanks de duidelijke erkenning van een permanent veranderende en zeer onzekere veiligheidsomgeving en de daaruit voortvloeiende nood aan een sterker aanpassingsvermogen, wordt er toch opnieuw voor gekozen om de polyvalentie en brede waaier aan inzetopties van de Belgische Defensie nog verder in te perken. Vooral de Landcomponent wordt verder gereduceerd, zowel kwantitatief als kwalitatief. Tegelijk verwerpt het visiedocument, om louter budgettaire redenen, een vernieuwde Belgische bijdrage aan de door de NAVO gevraagde verhoogde slagkracht

(*decisiveness*) in de vorm van landcapaciteiten op het gebied van *high-end warfare*. Ons land blijft zich zo eenzijdig focussen op lichtexpeditionaire en lichtgemotoriseerde landcapaciteiten. Hoewel deze lichte capaciteiten onmiskenbaar noodzakelijk blijven, stellen we tegelijk vast dat de geplande miljardeninvesteringen van de strategische visie ons land in 2035 een defensie zullen opleveren die veeleer beantwoordt aan het expeditionaire NAVO-concept van 2010 (Lissabon) dan aan de noden van de Alliantie in 2017, laat staan de veiligheidsomgeving van 2035.

In dat kader is het toch verwonderlijk dat een land dat volop inzet in partnerschappen en waarvan de strategische belangen onlosmakelijk verbonden zijn met de NAVO en de EU zo weinig rekening houdt met de wensen en verzuchtingen van diezelfde instellingen en partners. Tegelijk is het even verwonderlijk dat een land dat zich in het verleden herhaaldelijk te laat heeft aangepast aan de veranderende veiligheidsomgeving en daardoor tweemaal totaal verzwakt in een militair conflict verwickeld raakte, zo gemakkelijk opnieuw in eenzelfde doodlopende logica belandt. Blindweg de jongste hype volgen of hopen dat het wel goed komt, zijn echter nooit bijster betrouwbare strategieën gebleken.

De mentaliteitskentering en de strategische visie bieden nochtans ongekende opportuniteiten voor Defensie. Het loont dan echter wel de moeite om eerst eens achterom te kijken en niet zomaar de vele inzichten uit het verleden als oubollig of voorbijgestreefd naast zich neer te leggen. Hoewel dit artikel niet tot doel heeft goedkope kritiek te spuien op net diegenen die ons land en Defensie willen vooruitduwen, wil het wel de aandacht vestigen op een aantal incoherenties op basis van historisch perspectief.

Ondanks de grote veranderingen van de afgelopen decennia zijn grote interstatelijke conflicten in Europa allesbehalve verleden tijd. Tegenover verandering, onzekerheid en conventioneel-hybride dreigingen zal Defensie daarom enkel betekenisvol – *decisively* – kunnen bijdragen door meer slagkracht, polyvalentie, integratie en partnerschappen in alle domeinen. De Belgisch-Franse samenwerking in het landdomein is daarom zeker een goede zet. Daarentegen lijkt er nog steeds geen intentie om opnieuw te investeren in de broodnodige *high-intensity warfare* landcapaciteiten. De weg naar *decisiveness* is dus nog lang, terwijl net daar de ware meerwaarde van een organisatie als Defensie ligt. En als de geschiedenis wel één grote boodschap mee te geven heeft, dan is het dat organisaties die hun unieke bijdrage niet waarmaken, ook geen echte meerwaarde bieden en dus gedoemd zijn. Ook de strategische visie van 2016 kan daarom geen eindpunt zijn en moet verder evolueren met de veiligheidsomgeving.

116 “Change or die,” inderdaad, maar niet “*n’importe comment.*”

TREFWOORDEN: new war scholars – Clausewitz – decisiveness – hybride oorlogvoering

Beknopte bibliografie voor de geïnteresseerde lezer

- David Jordan et al., *Understanding Modern Warfare* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008).
- Martin van Creveld, *On Future War* (Bloomsbury: Brassey’s, 1991), 20.
- Tony Corn, “Clausewitz in Wonderland,” *Hoover Institution - Policy Review*, September 1, 2006, 1, (<http://www.hoover.org/research/clausewitz-wonderland>).
- Colin S. Gray, *Future Warfare: Another Bloody Century* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005).
- Bart Schuurman, “Clausewitz and the ‘New Wars’ Scholars.” *U.S. Army War College Quarterly* 40, no. 1 (Spring 2010): 89. (<http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/>).
- Barry K. Gills, *Globalization and Global History* (New York, NY: Routledge, 2006).
- Geoffrey Parker, *Cambridge Illustrated History of Warfare* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012).
- *Strategic Foresight Analysis: 2013 Report* (Norfolk, VA: NATO Headquarters Supreme Allied Commander Transformation, 2013).
- Riccardo Alcaro and Sonia Lucarelli, *Dynamic Change: Rethinking NATO’s Capabilities, Operations and Partnerships* (Bologna: Università di Bologna, 2012).
- *Making Good Decisions Without Predictions: Robust Decision Making for Planning under Deep Uncertainty* (Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2013).

- Frank G. Hoffman, “Hybrid Warfare and Challenges,” *Joint Forces Quarterly* no. 52 (1st quarter 2009).
- Andreas Jacobs and Guillaume Lasconjarias, “NATO’s Hybrid Flanks – Handling Unconventional Warfare In The South And The East,” *Research Division – NATO Defense College, Rome*, no. 112 (April 2015).
- Sascha-Dominik Bachmann and Håkan Gunneriusson, “Hybrid Wars: The 21st-Century’s New Threats to Global Peace and Security,” *Scientia Militaria - South African Journal of Military Studies* 43, no. 1 (2015).
- Dave Johnson, “Russia’s Approach to conflict – Implications for NATO’s Deterrence and Defence,” *Research Division – NATO Defense College, Rome*, no. 111 (April 2015).
- Xavier Pintat, *NATO’s Readiness Action Plan: Assurance and Deterrence for the Post-2014 Security Environment* (Brussels: NATO Parliamentary Assembly - Defence And Security Committee, October 2015).
- Andrius Bivainis, “On the Clausewitzian Challenge in Eastern Europe,” *Lithuanian Foreign Policy Review* 33 (2015): 17, accessed January 4, 2017, <http://lfpr.lt/issues/33/>.
- Jānis Bērziņš, *Russia’s New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy* (Riga: National Defence Academy of Latvia: Center for Security and Strategic Research, April 2014).
- Peter Paret, *Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1986).